

Wanneer wij in juni 1977 de boeier voor de eerste maal bij de familie Terpstra te Broek in Waterland voor de wal zien liggen, schiet mij onwillekeurig de befaamde uitdrukking van Eeltje Holtrop van der Zee „daar leit hij al” door het hoofd. De boeier is te koop en mijn vrouw en ik voelen er direct voor. Al enige tijd zochten wij naar een scheepje dat ons gezin de komende jaren van zon, wind en water zou laten genieten. Wat wij precies zochten wisten wij niet, maar het moest in ieder geval van hout zijn en rond of plat! Nadat wij met de familie Terpstra hebben kennis gemaakt, laten wij ons uitvoerig door de heer Terpstra informeren en hij vertelt dan dat zijn boeier „Anne”, die een lengte heeft van 8.82 en een

De „Greate” Bever

portret van de oudste nog varende boeier

Robert Vorstman

breedte van 3.20 m, de aloude „Greate” Bever is waarmee Mintje Wouters op 4 september 1777 bij Oude Schouw het hardzeilen won, georganiseerd ter gelegenheid van het bezoek van stadhouder Willem V en zijn gezin aan Friesland en dat de originele roerversiering, een bever voorstellende, nog in het Scheepvaart Museum te Amsterdam valt te bewonderen. Ondertussen haalt de heer Terpstra vlonders weg en laat ons de leggers in het vlak van de boeier zien: „allemaal keihard hout meneer”, zoals hij ons duidelijk maakt, want hij heeft ze er zelf jaren geleden ingezet met gebruikmaking van gezond sloop-hout uit de tjalk van zijn vader, en met trots toont hij ons aan bakboord in het voorschip een legger die nog de ronde vorm heeft van het vroegere helmhout van de tjalk.

De verkoopdatum wordt tenslotte vastgesteld op 29 oktober en de Bever, zoals wij de boeier nu gaan noemen, kan naar zijn ligplaats in Warmond worden overgevoerd. Dan breekt ook de tijd aan om ons in de geschiedenis van het schip te gaan verdiepen.

Tracht men zich een betrouwbaar beeld te vormen van de vroegste geschiedenis van de boeier, dan is men aangewezen op Yke Wouda's Sneeker Zeilherinneringen. Het in sfeervolle bewoordingen geschreven boekje werd in 1938 uitgegeven en kreeg als ondertitel „De Bever”, en met recht, want Yke Wouda was zelf enige jaren eigenaar van de boeier en zijn jeugdherinneringen werden bepaald door de jaren dat hij met zijn vader Nicolaas Jurjan Wouda aan boord van De Bever voer. De schrijver vertelt over deze periode:

„Zoo had De Bever, toen mijn vader deze kocht, nog twee laadluiken, waar de koeken ingeladen werden om zoo aan de klanten te bezorgen. De Bever behoorde toen aan de familie Wouters, die een oliemolen aan de Geeuw had. Ieder zakenman, touwslager, zeilmaker, venter enz. had één of meer schepen, al heel aardig beschoten, die ook verhuurd werden, wanneer deze vrij waren.”

Ofschoon de heer Wouda niets vermeldt over de ouderdom van het schip en ook niet het jaar noemt waarin zijn vader het schip van de familie Wouters overnam, moet hij toch niet onbekend zijn geweest met de ouderdom van de boeier. Dit blijkt uit een uit het einde van de jaren dertig daterend krantenknipsel, in het

Gouden medaille ca. 4 cm, gewonnen door de heer Yke Wouda in 1892.

De heer Hendericus Nicolaas Wouda in de kajuit van de Bever, ca. 1890.

bezit van de familie Kuipers-Wouda te Sneek, geschreven door een journalist die bij de heer Wouda op informatie was uitgegaan. Wij citeren:

„... zeer welwillend verschaftte onze stadgenoot de volgende bijzonderheden betreffende dit jacht. Toen De Bever omstreeks het midden der vorige eeuw in het bezit der Wouda's kwam, vertelde men, dat het al ongeveer honderd jaar oud was!”

Deze mededeling kan een belangrijke aanwijzing zijn voor de bepaling van de ouderdom van de boeier, want inderdaad een hardnekkig gerucht wil dat De Bever in 1777 deelnam aan de beroemde zeilpartij te Oude Schouw. Uitvoerige beschrijvingen die van de zeilwedstrijd werden gepubliceerd delen mede dat de Sneker koopman Mintje Wouters de eerste prijs behaalde. De beschrijvingen laten ons daarentegen in het ongewisse over de naam van het winnende schip. Voor zo-

ver de historische blik van de schrijver thans reikt, was het J. Velsink uit Leeuwarden die in 1928 in „de Waterkampioen”, schrijvende over de geschiedenis van het hardzeilen in Friesland, voor de eerste maal de relatie Bever - Mintje Wouters legde.

„Waarschijnlijk was het jacht van den heer Wouters de thans vermoedelijk nog bestaande „De Bever”, want het is vrij zeker, dat deze in het laatst der 18e eeuw in het bezit was van een fam. Wouters te Sneek. Ongeveer 30 jaar geleden verkeerde dit schip nog in de allerbeste conditie, 't was toen misschien 't zwaarst gebouwde en sterkste jacht, dat in ons land bestond, tevens een geducht zeiler, vooral op zee en bij zeer sterken wind (...). Eenige jaren terug zagen we het nog uitkomen in een wedstrijd aan de Kaag, in zeer lekken toestand en ook met een pover resultaat.”

Dat de boeier inderdaad een „geducht zeiler” was, toonde het op de hardzeildag van 1866 te Sneek, toen het, bestuurd door de knecht van Nicolaas Jurjan Wouda, Bouke Kamstra, een zilveren theekistje won, uitgelooft door prins Hendrik, de broer van koning Willem III. Andermaal droeg De Bever de zegepalm weg op 20 juni 1892. In dat jaar brachten koningin Wilhelmina en haar

De Bever bij Grouw, 1915.

moeder-koningin Emma een bezoek aan Sneek, voor welke gelegenheid de besturen van de zeilverenigingen Sneek en Oostergoo op het Snekermeer voor diverse categorieën schepen zeilwedstrij-

den organiseerden. Bestuurd door de eigenaar, Yke Wouda, won De Bever de door de koninklijke gasten als eerste prijs uitgeloopte gouden medaille. Yke Wouda vertelt over één van de wedstrijden die hij met De Bever voer:

„Te Lemmer waren de wedstrijden op de Zuiderzee en veel visschervaartuigen namen daaraan deel. Een Sneeker boeier (De Bever) van één dier wedstrijden huiswaarts keerende, kwam tegen middernacht voor de brug te Sloten. „Bruhoo . . . !” want toeters had men nog niet, werd door den brugwachter niet gehoord. „Zet het kanon er maar op”, was het commando, dikwijls voerden de boeiers sierkanonnetjes. Zoo gezegd, zoo gedaan; de knecht hield ook wel van zo'n zaakje. Het kanon werd geladen, een extra stevige prop papier erop en een - twee - drie . . . daar donderde het kanon over Sloten en het Gea. De brugwachter haalde dadelijk de brug op en dit was maar goed ook, want heel Sloten was, toen het schot viel, uit bed gesprongen en naar buiten achter het schip aan, maar dit verdween onder een nachtbriesje naar het Slotermeer.”

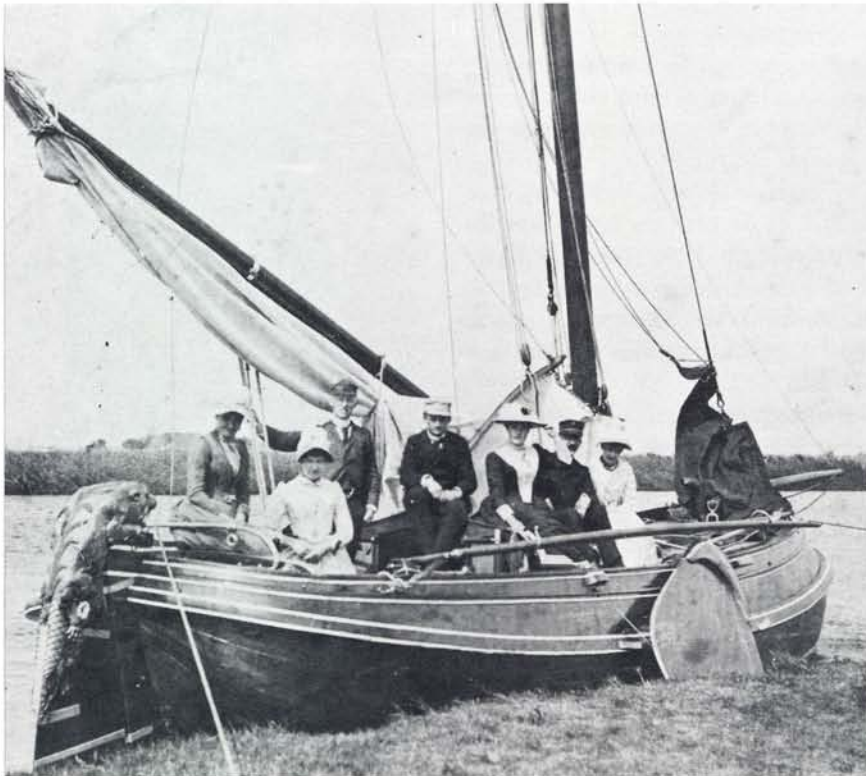
Leden van de families Pijterssen en Wouda aan boord van de Bever, ca. 1890.

De Bever met gereefde zeilen, 1919.

Tegen het einde van de eeuw begon de belangstelling voor het ronde jacht te verflauwen en ook Yke Wouda wenste zich een comfortabeler, moderner jacht aan te schaffen. De Bever werd verkocht en kwam in handen van de hiervoor genoemde heer J. Velsink. Al in 1903 verwisselde De Bever opnieuw van eigenaar, want voor de prijs van f 700,—

kocht de heer C. van de Wetering te Amsterdam de boeier. Diens zoon deelde ons onlangs mede dat hem van zijn vader niet alleen de mededeling was bijgebleven dat op een dekbalk onder het achterdek een merk was ingebrand, maar ook dat het schip in het jaar van aankoop, meer dan een eeuw oud was. Gezinsuitbreiding was de oorzaak dat de boeier, die aan de werf van de Gebroeders van de Wetering te Delfshaven haar ligplaats had, in 1906 werd verkocht naar Dordrecht, waar zij werd opgenomen in de vloot van de schuitenverhuurder Jan Meinders. Deze periode was niet de gelukkigste, want Meinders liet de schepen in weer en wind liggen, zodat de staat van de boeier sterk achteruit ging. Gelukkiger dagen braken aan rond 1908, toen de directeur van de Friesche Locaal Spoorweg, de heer Hendrik Jochum Kalt, voor f 800,— de nieuwe eigenaar van De Bever werd. Na aankoop ging de boeier direct bij Strikwerda te Stavereen op de helling voor het dichten van naden en ander achterstallig onderhoud. Van een van de zonen van de heer Kalt, die de boeier meerdere malen op de helling heeft zien staan, weten we dat Strikwerda zijn spijkers op het onderwaterschip, dat keihard was, krom sloeg. In deze ja-

Schipper Jan Kuipers op de plecht van de Bever, afgemeerd aan de Houkesloot in Sneek, 1919.

ren kreeg de boeier ook een nieuwe mast met twee hommers en stalen want en enkele jaren later ook nieuwe zeilen die bij Molenaar te Grouw werden besteld. (Zie: „Uit het snijboek van C. A. Zeilstra”, door S. J. van der Molen, Spiegel der Zeilvaart no. 3).

en ik zeg tegen die mensen: „ik moet hier bij jullie wezen, ik heb toezicht op de boot”. Toen zei hij: „Ben jij dan de man die de boot wel weer in elkaar krijgen kan, want ik ben vanmorgen bij mijnheer Halbertsma geweest en ik heb hem gezegd: De Bever leidt uit elkaar en ik kan

Toen het schip weer in het jachthuis was en het roer er weer achter, zei meneer tegen mij: „dan moeten we daar een hoes omheen laten maken” en Zandstra, de zeilmaker, ouwe Zandstra, die heeft daar een hoes omheen gemaakt en als ie dan in het jachthuis ligt . . . dan kwam die hoes weer over De Bever heen.”

Wij willen de lezer ook een blik aan boord gunnen om een indruk te geven hoe het in vroegere dagen toeling. De heer Kuipers deed ons het volgende verhaal:

„De jonge heer Halbertsma zei tegen mij: „Jan, kan je even wat water halen voor mij, voor wat limonade?” Ik zei: „Oh, jawel mijnheer, dat kan wel”, dus ging ik naar voren, greep een kan en draai de kraan open, maar die liep natuurlijk niet zo hard en op een gegeven moment, ja, daar zwaaide ik helemaal naar beneden toe; dus ik uit het vooruut, want het schip ging verschrikkelijk tekeer; toen ben ik gauw naar achter gevlogen langs de zijkant van de roef, sprong achter in de bollenstal en scheurde aan het touw. Toevallig had ik geluk dat de schoot losvloog en het schip weer overeind kwam; maar ja, er stond een bus suiker op een plank, en die was zo wat half vol, maar het andere was alle-

De Tornado II onder zeil, ca. 1936.

Doordat de heer Kalt in 1917 kwam te overlijden en zijn zonen het huis uit waren moest de boeier worden verkocht. Nu kwam De Bever in handen van de Sneker boterhandelaar H. Halbertsma. Deze besloot kort na de aankoop door de mast-, blok- en pompmaker Hylke van der Zee een nieuwe kajuit op De Bever te laten zetten, een verbouwing waarvan de toenmalige schippersknecht van Halbertsma, Jan Kuipers, zich nu nog weet te herinneren:

„Ik was op een keer in de timmerwinkel bij mijn baas, bij Sipke Feenstra en mijnheer Halbertsma kwam in de timmerwinkel en sprak met Sipke Feenstra. Toen meneer weg was werd tegen mij gezegd: „Jan, hij zegt, je moet naar de boot toegaan, De Bever, naar Van der Zee, want de boot wordt daar vertimmerd en daar heb je toezicht op. Nou, daar ben ik heengegaan en ik kende die jongens wel

hem niet meer in elkaar krijgen”. Nou toen ben ik met die mensen aan het praten gegaan en zei: „wat uit elkaar ligt kan ook weer in elkaar”. Zodoende zijn wij stade naar de werf gegaan en hebben wij daar schroten omheen gebracht en hebben we met domme krachten hem weer in elkaar gedraaid. Toen de hele boel er weer in zat, hebben we nog een lijn aangebracht om te zien of dat alles wel klopte, van voorstevan naar achterstevan, want ze hadden het hele bovendeck eruit gesloopt en dat moest allemaal vernieuwd worden. Toen het dan klaar was is ie weer te water gekomen en is ie later nog naar de ijzeren helling gegaan bij Van der Werff en is hij daar op het droge gekomen en heeft Folkers er een W.C. ingebracht en aan de andere kant een klerenkast. Toen moest ik dat roer ook nog wegbrengen naar de schilder Riarda en die heeft dat allemaal in bladgoud gezet, en dat kun je wel begrijpen, was een heel kapitaal een zo grote, grote Bever.

De Bever, fok te loevert, ca. 1890.

De familie Kalt en genodigden in de bollenstal.

maal water wat erin zat. Toen zijn we stude naar Sybesloot gegaan, zijn aan wal gegaan en hebben de boel eerst klaar gemaakt, want de boegdelling voor in de kajuit stond onder water . . . zoveel water hadden we erin gekregen. Toen ben ik aan het pompen gegaan en zij hebben wat water eruit geschept. Toen de boel klaar was heb ik drie reven gestoken en een stormfok en zijn we stude naar de overkant van de Meer gegaan, maar toen was de jonge heer zo benauwd geworden dat hij de boel niet meer vast durfde te zetten. Ik ben naar achteren gegaan, heb

de zeilschoot goed aangezet, heb die overgedragen en heb gezegd: je zet hem niet meer vast, je houdt de loze end in de hand en als het erop aankomt dan laat je hem maar los, en zo zijn we over de Meer heengescharreld."

Jan Kuipers zou slechts enkele jaren als schipper op De Bever varen want de eigenaar werd door ziekte gedwongen haar te verkopen. Op 13 juli 1920 vond de openbare verkoping plaats van „den uitstekend onderhouden en in prima staat verkerende boeier De Bever, beste zeiler, groot 10 ton (6 slaappleatsen) met

ruime kajuit, W.C., kleerkast, veel berging, ruimen stuurstoel, grootzeil en 5 fokken, 2 zonnetenten en nachttent met lichtluiken en volledige inventaris."

Helaas kon tot op heden niet worden vastgesteld wie in 1920 de nieuwe eigenaar werd. Wel weten wij dat in het najaar van 1920 een boeier Bever door de heer H. van Essen uit Amsterdam wordt gekocht, die in 1921 aan de Kaagweek meedoet. Deze deelname aan de Kaagweek constateert de hiervoor geciteerde heer Velsink, want hij eindigt zijn beschouwing uit 1928 over De Bever van (Mintje) Wouters uit 1777 als volgt:

„Eenige jaren terug zagen we het nog uitkomen in een wedstrijd aan de Kaag, in zeer lekken toestand en ook met een pover resultaat."

Deze constatering bevreemdt ons, want een jaar daarvoor verkoopt Halbertsma een uitstekend onderhouden boeier! Ook weten we nu met zekerheid dat de heer Velsink in 1928 niet op de hoogte was van de juiste ouderdom van het schip, want de Koninklijke Verbonden Nederlandsche Watersport Vereenigen verstreken op 21 augustus 1921 een maand na de Kaagweek, een certificaat aan de heer van Essen, waarop o.a. stond aangetekend: bouw voleindigd 1791 en lengte over alles 8.95 m. De heer Velsink vergiste zich dus toen hij veronderstelde dat de in de Kaagweek meezeilende Bever het jacht was waarmee Mintje Wouters in 1777 won. Nog tijdens het verschijnen van de artikelenreeks van Velsink deelde een belangstellende lezer aan de redactie van de Waterkampioen mede dat het niet De Bever, maar de Otter was, die de zeilwedstrijd bij Oude Schouw won. De Bever zou van iets latere datum zijn en in latere jaren een zware concurrent van de Otter worden. Maar niet alleen de heer Velsink vergiste zich, ook de heer van Essen jr., toen deze in 1958 aan de Stichting Ronde en Platbodempjachten mededeelde dat de boeier van zijn vader ca. 7 meter lang was en dat het jaartal 1795 er op stond! Volgens zijn mededeling zou de boeier in 1926 aan de waterpadvinders zijn verkocht. Maar dit moet formeel gesproken onjuist zijn, aangezien er eerst in 1930 sprake is van waterpadvinders. In dat jaar wordt namelijk de landtroep der padvinderij in een wa-

tertroep omgezet, die dan ook de beschikking krijgt over een boeier Bever. Vermoedelijk werd dit schip overgenomen van de sportclub Hestion van het Amsterdamsch Lyceum, want de administrateur van genoemd Lyceum was schipper bij de waterpadvinders. En zeker weten wij dat deze Bever in 1934 wegens de slechte staat waarin zij verkeerde werd gesloopt en als brandhout opgestookt!!

De vraag openlatende of de boeier van de heer van Essen identiek is aan die van Halbertsma, constateren wij dat in 1934 de heer C. L. W. Ruysch uit Aerdenhout een boeier van de scheepswerf Gebr. de Vries te Aalsmeer koopt, die in latere jaren herkend zal worden als De Bever van Wouda. Het karakter van het schip is echter ingrijpend veranderd, want het roer wordt niet meer gesierd door de bever, welke uit waterplanten, over de achterkant van het roer omhoog klimt en de bollestal in loert.

„Ik schrik me iedere keer dood, als ik achterom zie en die bever in zijn bek kijk”, verklaarde een tot nu toe onbekend gebleven eigenaar omstreeks 1922 aan de heer E. Crone uit Bergen, toen deze hem te kennen gaf de roerversiering

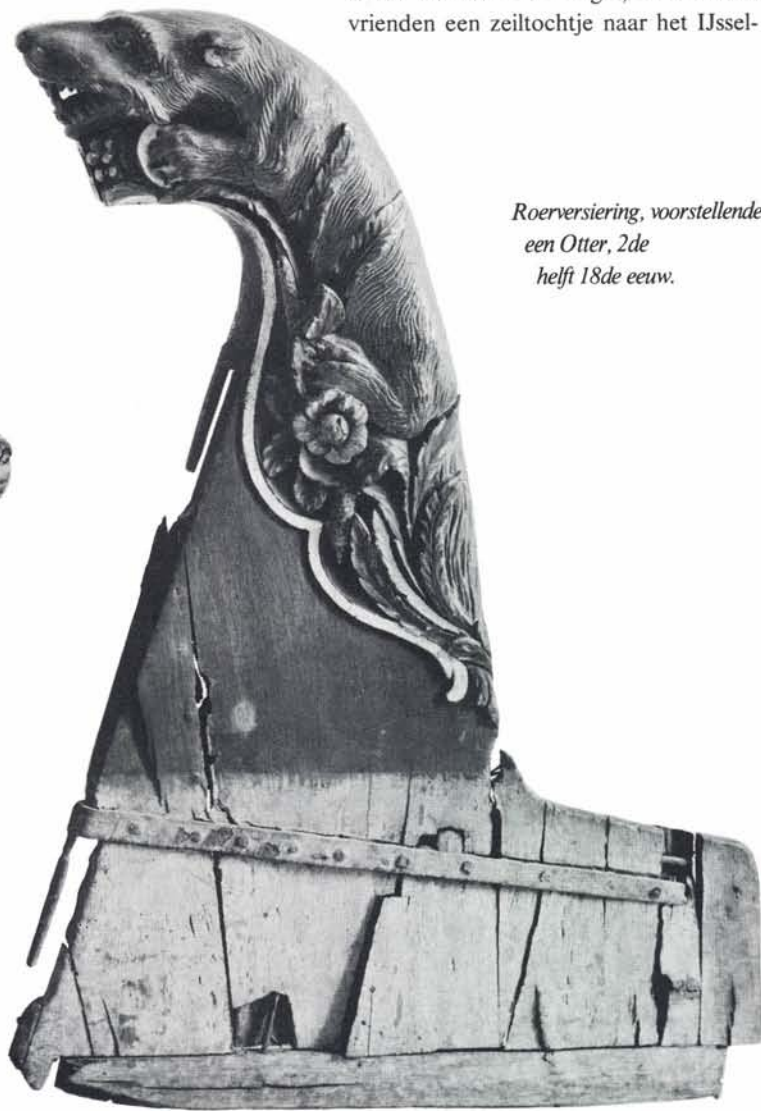
wel te willen verkopen omdat hij geld nodig had voor een nieuw roer. De heer Crone werd de eigenaar van de roerversiering en na deze enige jaren in zijn bezit te hebben gehad schonk hij haar aan de Vereniging Nederlandsch Historisch Scheepvaart Museum te Amsterdam. Dáár hebben wij de bever opnieuw in de bek gekeken en ons verwonderd over het nogal tandeloze gebit van het zoogdier, want in diezelfde verzameling van het museum kwam nog een roerversiering voor van een soortgelijk dier, maar met een andere tandformule, die overeenkomst vertoonde met een roerversiering uit het Maritiem Museum „Prins Hendrik” te Rotterdam. De heer P. J. H. van Bree, wetenschappelijk medewerker aan het Zoölogisch Museum van de Universiteit van Amsterdam, deelde ons mede

dat het gebit van de bever op de hoeken van onder- en bovenkaak twee grote snijtanden heeft, daarachter een open ruimte en vervolgens een rij kiezen. Bij de otter ontbreekt de open ruimte en sluiten de kiezen aan de hoektanden aan. Uit de literatuur over beide zoogdieren bleek dat de bever in vroeger tijden een vrij algemeen voorkomend dier in de waterrijke streken van ons land was. In de 18de eeuw was het echter een zo zeldzaam dier geworden dat men aantekeningen maakte indien een exemplaar werd gesignaleerd. De beeldsnijder aan wie de vervaardiging van de roerversiering werd opgedragen moet bij zijn werk dan ook prenten ter beschikking hebben gehad, een werkwijze die overigens niet ongevoerd was.

Nog in het jaar van aankoop, 1935, maakte de heer Ruysch, die zijn schip de naam Tornado II meegaf, met enkele vrienden een zeiltochtje naar het IJssel-

Roerversiering, voorstellende een bever, 2de helft 18de eeuw.

Roerversiering, voorstellende een Otter, 2de helft 18de eeuw.

meer. Levendig kan hij zich nog herinneren:

„Ik heb me een kompas aangeschaft en een kaart van het IJsselmeer en heb een vriend meegenomen die stuurman was op de grote vaart om er zeker van te zijn dat we op het IJsselmeer goed zouden kunnen navigeren. Toen we op het IJsselmeer waren, ging de stuurman de kajuit in om op de kaart de koers uit te zetten, maar na 10 minuten kwam hij naar boven, zo ziek als een hond . . . aan de stuurman hebben we dus betrekkelijk weinig gehad. Ook het navigeren met een plezierboot was nou niet direct voor hem weggelegd, want toen we de haven van Marken invoeren en hij aan het roer stond en ik achterstevoren bij de buitenboordmotor zat, riep hij: „volle vaart achteruit”. Maar een achteruit zit nou eenmaal niet op een buitenboordmotor, dus liepen we met een reuze klap op de kademuur, zonder schadelijke gevolgen voor de boot gelukkig.”

Na enkele jaren met de Tornado II op de Mooie Nel en het IJsselmeer te hebben gevaren en menig avontuur te hebben beleefd, werd de heer Ruysch door tijdsgebrek gedwongen zijn schip te verkopen. Door bemiddeling van de heer Hartsuiker, havenmeester van de Haarlemsche Jacht Club, werd de boeier in

De Bever op de Leede te Warmond, 1977.

De Tornado II in de Sixhaven te Amsterdam, 1936.

1937 verkocht aan de heer W. Terpstra te Broek in Waterland. Deze had zich aldaar in de jaren dertig gevestigd en dreef er een scheepswerf. Toen hij met zijn vader de boeier in Haarlem ging ophalen, herkende zijn vader onmiddellijk in de nieuwe aanwinst „De Bever” van Wouda. Ook de moeder van Terpstra beves-

tigde dit toen zij 's avonds met de boeier te Broek in Waterland arriveerden en zij kon het weten, want zij was als meisje vaak aan boord geweest van de boeier. Nog in de jaren voor de oorlog besloot Terpstra de boeier in het ijzer te zetten, want, zoals hij ons toevertrouwde: „ik heb in de tijd dat ik bij mijn vader op zijn tjalk voer zoveel moeten pompen, dat ik het niet meer voor mijn plezier wilde doen.” En dat de familie Terpstra altijd met het grootste plezier gevaren heeft getuigen hun verhalen.

Zij bevoeren gedurende veertig jaar met hun „Anne” het IJsselmeer en natuurlijk de Friese wateren, en het was in Sneek dat de heer Y. Wouda, voor zijn overlijden in 1940, zijn „Bever” nog heeft teruggezien. De boeier was toen al in het blik gezet, en het is misschien aan deze maatregel te danken dat het schip dat in 1937 voor de sloop te koop werd aangeboden, tot op heden is bewaard gebleven. ●

Robert Vorstman, Landsmeer.